

УДК: 620.9:338.22(4.672EU)
Biblid 1451-3188, 15 (2016)
Год XV, бр. 55, стр. 158–170
Изворни научни рад

др Ана ЈОВИЋ-ЛАЗИЋ
др Сања ЈЕЛИСАВАЦ ТРОШИЋ¹

СПОЉНА ЕНЕРГЕТСКА ПОЛИТИКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

ABSTRACT

The European Union can no longer meet its need for energy using only internal sources. That is why external energy policy is gaining increasing importance for the energy security of the European Union. Since the EU depends on energy imports, primarily oil and gas, it seeks to protect its energy security by developing appropriate mechanisms through cooperation with international partners. Diversification of supply sources and routes of delivery is essential for the European Union, as well as the stable development of the EU internal energy market and the markets of the EU's wider region. Thereby, free and transparent markets are the base of energy supply security.

Key words: European Union, energy, external energy policy, energy security, security of supply, international cooperation, EU internal energy market.

1) СВРХА

Од кључне важности за привреду и индустрију Европске уније (ЕУ) јесте безбедно и одрживо снабдевање енергијом под конкурентним условима. ЕУ је у веома сложеној ситуацији због рапидног пада производње енергената

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, Е-маил: anajovic@diplomacy.bg.ac.rs, sanja@diplomacy.bg.ac.rs. Рад представља део научног пројекта Института за међународну политику и привреду: „Србија у савременим међународним односима – стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународни економски, правни и безбедносни аспекти”, финансираног од стране Министарства, просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије (евиденциони број: 179029).

унутар саме Уније и повећања увозне зависности у погледу потреба за фосилним горивима.² У последње време ЕУ настоји да обједини ризике увозне зависности стварањем потпуно интегрисаног и конкурентног европског енергетског тржишта, које настоји да прошири на нове државе чланице и суседне земље источне Европе и јужног Кавказа.³ На глобалном нивоу Унија се суочава са све већом конкуренцијом када је реч о потражњи за енергентима. Раст светског становништва и пораст животног стандарда у појединим земљама, као што су Кина и Индија, повећавају тражњу што врши притисак на цене енергената.⁴ Забринутости за енергетску безбедност доприноси и политичка нестабилност у регионима који су значајни произвођачи енергената, као што су Северна Африка, Блиски исток и Каспијски регион, укључујући Русију. У датим околностима Унија је препознала значај који одговарајућа енергетска политика и спољна димензија ове политике имају за њену енергетску безбедност. То подразумева међународну сарадњу која би требало да обезбеди стабилно снабдевање Уније енергијом и омогући реализацију њених циљева у области енергетике.

Као највеће регионално тржиште на свету, ЕУ настоји да нађе начине да заштити своје интересе и осигура безбедно снабдевање енергентима.⁵ Унија је свесна да мора смањити зависност од одређених снабдевача диверсификацијом извора енергије, снабдевача и праваца снабдевања. У том циљу неопходно је, пре свега, да Унија наступа јединствено на међународној сцени. Искуство је показало да на тај начин ЕУ може да постигне резултате које ниједна држава чланица не би могла сама постићи. Са друге стране, билатерални енергетски односи појединачних земаља чланица и земаља произвођача или транзитних земаља доводе до фрагментације унутрашњег

² Данас ЕУ увози више од половине енергије коју троши. Када је реч о сировој нафти зависност од увоза је скоро 90 процената. Такође Унија увози преко 60 процената гаса, као и више од 40 процената чврстог горива и исто толико нуклеарног горива. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, "European Energy Security Strategy", 28.5.2014, COM(2014) 0330, Brussels.

³ Stephen Padgett, "Energy Co-operation in the Wider Europe: Institutionalizing Interdependence", *Journal of Common Market Studies*, Vol. 49. No. 5, Oxford 2011, pp. 1065–1087.

⁴ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, On security of energy supply and international cooperation - "The EU Energy Policy: Engaging with Partners beyond Our Borders", Brussels, 7.9.2011 COM(2011) 539 final.

⁵ Природни гас државе чланице ЕУ у највећој мери увозе из Русије, Алжира и Норвешке. Унија нафту увози из Русије, Казахстана, Норвешке и земаља ОПЕК-а. Угаљ се у Унију увози из Русије, САД-а, Аустралије и Јужноафричке републике. Из Русије стиже више од 40 процента укупно увезеног гаса, више од 30 процената нафте и преко 25 процената угља. *Енергетика/Водичи кроз ЕУ политике*, Европски покрет у Србији, 2010, стр. 25.

тржишта и не доприносе сигурности енергетског снабдевања ЕУ. Споразуми држава чланица с трећим земљама у области енергетике требало би да буду потпуно усклађени са европским законодавством и политиком безбедности снабдевања Уније. У покушају да консолидује односе са стратешки важним енергетским партнерима у широј Европи, ЕУ настоји да их, кроз међународну сарадњу, укључи у свеобухватан институционализован оквир који би био заснован на нормама њеног унутрашњег тржишта. Унија је заинтересована за развој слободних и транспарентних тржишта јер би у супротном, као велики увозник енергената, била у опасности да буде погођена политичком и ценовном нестабилношћу. Постоји потреба за укључивањем питања енергетике у спољнополитичке дијалоге, посебно када је реч о састанцима на врху које Унија одржава са стратешким партнерима. Због тога циљеве енергетске политике ЕУ настоји да подржи кохерентним спољнополитичким активностима које ће узети у обзир шири геополитички контекст. Дакле, да би допринела сопственој енергетској безбедности Унија све више користи одговарајуће спољнополитичке инструменте и тежи успостављању стратешког партнерства са свим земаља које су јој важне због увоза и транзита енергената. Тако питање енергента постаје део спољне политике ЕУ, развојне помоћи и споразума о трговинској и билатералној сарадњи. У том контексту од великог значаја је спремност Уније да заједничком енергетском дипломатијом подржи успостављање нових и даљи развој постојећих видова енергетске сарадње и дијалога и тако допринесе напорима који имају за циљ одрживу енергетску диверсификацију тржишта ЕУ.⁶ Управо су проблеми до којих је долазило због тензија Русије и Украјине око испорука и транзита гаса, као и нагле политичке промене у региону Средоземља подстакли Унију да спољној енергетској политици да приоритетан значај.⁷

2) МЕРЕ ЕУ

Саопштење Комисије од 7. 9. 2011. Европском парламенту, Савету, Европском економском и социјалном комитету и Комитету региона, о сигурности енергетског снабдевања и међународној сарадњи – „Енергетска политика ЕУ: сарадња са партнерима изван наших граница” (Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, On security of

⁶ General Secretariat of the Council, “Council conclusions on energy diplomacy”, Brussels 20.7. 2015, 10995/15, Интернет: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/07/20-fac-energy-diploma-cy-conclusions>.

⁷ Antonio Tricarico and Elena Gerebizza, *Beyond our borders*, Roma, 2012, p. 2.

energy supply and international cooperation – “The EU Energy Policy: Engaging with Partners beyond Our Borders”, 7.9.2011 COM(2011) 539, Brussels).

Саопштење Комисије од 28. 5. 2014. Европском парламенту, Савету, „Европска стратегија енергетске безбедности” (Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, “European Energy Security Strategy”, 28.5.2014, COM(2014) 0330, Brussels).

Генерални секретаријат Савета, „Закључци Савета о енергетској дипломатији” (General Secretariat of the Council, “Council conclusions on energy diplomacy”, Brussels 20. 7. 2015, 10995/15.

3) САДРЖАЈ

Када је реч о заштити енергетских интереса државе чланице ЕУ су дуго фаворизовале правило националног приоритета. То се огледало, пре свега, у оснивачким уговорима којима је од почетка предвиђено да законодавство ЕУ не може утицати на државе чланице када је реч о избору извора енергије или укупној структури њиховог снабдевања енергијом. Упркос стратешком значају енергетске политике, пре свега, сигурности снабдевања и односа са снабдевачима, ова питања су углавном била занемарена на нивоу ЕУ.⁸ У последње време, раст цена енергената, растућа зависност од увоза фосилних горива, као и проблеми са снабдевачима и транзитним земљама указали су на потребу да се развије заједничка енергетска политика ЕУ. Крајем новембра 2006. Европска комисија окупила је у Бриселу главне актере у области енергетике да би се разговарало о спољној енергетској политици и начинима како да се осигура висок ниво сигурности снабдевања. Том приликом по први пут је истакнут значај координације активности на нивоу Уније, јединственог наступа и рада на ширењу европског енергетског тржишта изван граница ЕУ.⁹ Поремећаји у снабдевању гасом 2006. и 2009. показали су колико ЕУ зависи од спољних извора енергије, посебно од енергената испоручених из Русије. Енергетске кризе су истакле неопходност да ЕУ уведе спољну енергетску политику. Питање енергије је постало питање енергетске безбедности, испреплетено са националном безбедношћу сваке државе чланице ЕУ. Оно је указало на потребу да се о кључним политичким одлукама у области енергената разговара на нивоу Уније и на чињеницу да се само заједничким напорима свих држава чланица може допринети енергетској

⁸ Sami Andoura, Agata Hinc, “An External Strategy for the EU”, *Foreign Policy*, pp. 264–270.

⁹ Press Release, “EU energy actors meet to discuss an external energy security policy”, Brussels, 17 November 2006, IP/06/1578.

¹⁰ Alena Zieniewicz, “The External Dimension of the EU Energy Security”, *Yearbook of Polish European Studies*, No. 13, Warsaw, 2010, p. 205.

сигурности ЕУ као целине, и на тај начин сваке појединачне државе.¹⁰ Лисабонски споразум који је ступио на снагу децембра 2009. донео је велике промене у области енергетике. Члан 194. даје правни основ за развој енергетске политике ЕУ. Он је резултат компромиса између поштовања принципа националног суверенитета по питањима природних ресурса и опорезивања енергије, и заједничких надлежности Уније и држава чланица. Споразумом се наводи да основни циљеви енергетске политике морају бити испуњени „у духу солидарности између земаља чланица”. Иако споразум није дао јасан оквир или смернице за јачање солидарности држава чланица у случају ванредног стања, на значај овог принципа указали су прекиди у испорукама руског гаса. Они су подстакли државе чланице да постигну опипљив и прагматичан напредак када је реч о енергетској сарадњи на нивоу Уније. Дошло је до одређених помака, посебно када је реч о унутрашњем аспекту сигурности снабдевања који се огледа у постепеном успостављању неопходне инфраструктуре укључујући интерконеције, успостављање механизма за спречавање и управљање кризама у случају проблема у снабдевању гасом, као и постепену интеграцију националних енергетских мрежа. Напредак у спољашњем аспекту питања сигурности снабдевања довео је до развоја стратегије за диверсификацију извора енергената.¹¹ Унија је октобра 2010. усвојила регулативу која се тиче мера за заштиту безбедности снабдевања гасом, при чему је посебна пажња посвећена оним државама чланицама које имају мање повољне географске или геолошке услове. Предвиђен је низ мера за случај кризних околности. Због проблема у снабдевању Европска комисија може, између осталог, и да прогласи ванредно стање – како на нивоу Уније, тако и на регионалном нивоу. У том случају предвиђено је да Комисија преузме улогу координатора када је реч о активностима држава чланица и њиховој сарадњи са трећим земаљама. Сигурнијем снабдевању требало би да допринесе и увођење система којим ће бити повезане гасне мреже унутар Уније.¹² Уколико дође до смањења испорука гаса или наглог скока тражње у појединим државама чланицама, предвиђено је да Унија усвоји ванредни план којим би се омогућио приступ резервама гаса суседних држава чланица.¹³ На састанку Европског савета одржаном фебруара 2011. лидери Уније су постигли договор о успостављању

¹¹ Sami Andoura, “Europe’s External Energy Relations”, A Eurasian Energy Primer: The Transatlantic Perspective, 2013, p. 63.

¹² “Regulation (EU) No 994/2010 of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 concerning measures to safeguard security of gas supply and repealing Council Directive 2004/67/EC, *Official Journal of the European Union*, OJ L 295/1, 12.11.2010, Brussels, 2010.

¹³ Ana Jović-Lazić, „Sistem energetske bezbednosti Evropske unije: pozicioniranje Srbije”, *Međunarodna politika*, 2014, str. 129–149.

унутрашњег тржишта енергената које би омогућило слободан проток гаса и електричне енергије. У складу са тим закључено је да законодавство ЕУ о унутрашњем тржишту енергије мора бити што пре усвојено и у потпуности имплементирано на нивоу држава. Савет министара и Европски парламент позвани су да раде на усвајању Регулативе о интегритету и транспарентности тржишта енергије, који је предложила Комисија, што је и урађено октобра 2011.¹⁴ У настојању да дефинише кохерентну и колективну стратегију за диверсификацију снабдевања и међународна партнерства, Европска комисија је 2011. усвојила саопштење о спољној димензији европске енергетске политике под називом „Енергетска политика ЕУ: сарадња са партнерима изван граница”. Да би се ефикасније заштитили интереси Уније и држава чланица саопштењем се предлаже неколико стратешких активности и циљева. Као приоритети Уније наводе се, између осталог, изградња спољне димензије унутрашњег енергетског тржишта ЕУ, јачање партнерства за сигурну, безбедну, одрживу и конкурентну енергију и промовисање политике ЕУ ван њених граница.¹⁵

4) ИЗГРАДЊА СПОЉНЕ ДИМЕНЗИЈЕ УНУТРАШЊЕГ ЕНЕРГЕТСКОГ ТРЖИШТА ЕУ

Изградња спољне димензије унутрашњег енергетског тржишта ЕУ укључује координацију на унутрашњем тржишту у циљу јачања утицаја ЕУ и држава чланица, диверсификације извора снабдевања и рута и интеграције тржишта са суседним земљама. *Координација на унутрашњем тржишту* је од кључног значаја за јачање утицаја ЕУ и држава чланица у глобалним енергетским односима. Истовремено заокружено унутрашње европско тржиште може се изградити само ако се узме у обзир и спољна динамика која има директан утицај на унутрашње тржиште. У том смислу, кључно питање је поштовање правних тековина ЕУ када је реч о споразумима о снабдевању енергентима или њиховом транзиту. Акцент је на неопходности успостављања транспарентних односа држава чланица ЕУ са спољним снабдевачима. Државе чланице ЕУ често дају предност билатералним споразумима са земљама које извозе енергенте. Имајући у виду да споразуми држава чланица са трећим земљама имају значајан утицај на развој

¹⁴ “Regulation (EU) No 1227/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on wholesale energy market integrity and transparency”, *Official Journal of the European Union*, OJ L 326, 8.12.2011, Brussels, 2011.

¹⁵ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, On security of energy supply and international cooperation - “The EU Energy Policy: Engaging with Partners beyond Our Borders”, *op.cit.*

енергетске инфраструктуре и енергетике у ЕУ, они би требало да буду у пуној сагласности са европским законодавством. Да би се допринело већој енергетској безбедности на нивоу Уније државе чланице би требало да размењују информације о међудржавним споразумима у области енергетике који су закључени или би требало да се закључе са земљама изван Уније. На тај начин унапредила би се координација унутар унутрашњег енергетског тржишта. Осим тога, Европска комисија је спремна да пружи правну подршку земљама чланицама при изради споразума који се директно тичу законодавства унутрашњег тржишта. У одређеним случајевима, Комисија може дати *ex-ante* процену усклађености одређеног међудржавног споразума са правом ЕУ пре него што споразум буде потписан. Преговарачки мандат Уније може бити неопходан уколико споразуми имају велики утицај на циљеве њене енергетске политике. Истовремено, он може омогућити лакшу реализацију великих инфраструктурних пројеката, посебно оних који повезују ЕУ са трећим земљама које се суочавају са политичким, економским или правним неизвесностима.¹⁶

Диверсификација извора снабдевања и рута је окосница спољног аспекта енергетске политике ЕУ. Пад производње гаса и забринутост због проблема у испорукама подстакли су ЕУ да препозна значај који ово питање има за њену енергетску безбедност. Обезбеђивањем веће диверсификације извора снабдевања, пре свега гаса, као и праваца транспорта на европском нивоу, ЕУ има за циљ да ограничи рањивост држава чланица на евентуалне проблеме до којих може доћи приликом снабдевања. То је посебно значајно код оних држава чланица које зависе од једног снабдевача. Напори укључују исправљање претеране неравнотеже у тржиштима гаса између земаља континенталне и централне Европе да би се временом створило пан-европско тржиште гаса. У том смислу, ЕУ се обавезала да, на међународној енергетској сцени, чешће „говори једним гласом” и да ојача енергетска партнерства и дијалог са главним транзитним земљама и земљама снабдевачима. Од великог значаја је изградња нових гасних ценовода и друге инфраструктуре. Као кључни инфраструктурни приоритет, Јужни коридор би требало да до 2020. године обезбеди од 10 до 20 процената укупно процењене потражње Уније за гасом. ЕУ је заинтересована за директно повезивање са земљама у региону Каспијског мора и Централне Азије. Истовремено, Унија мора да покаже спремност да се у овим регионима, као и у региону Блиског истока ангажује на дугорочној основи, како политички тако и економски. Она такође мора да помогне главним земљама снабдевачима попут Азербејџана, Туркменистана, Ирака и другим, нарочито у региону Централне Азије, да на ефикасан и одржив начин развију своје

¹⁶ Ibidem.

енергетске секторе. Око 20 процената гаса који Русија извози у Унију пролази кроз Украјину, због чега ЕУ мора подржати обнову украјинског гасовода и унапређење транспарентности и правног оквира у овој области. Стабилним несметаним испорукама гаса требало би да допринесе успостављање трипартитне сарадње ЕУ са Русијом и Украјином. Медитерански регион има све већи значај за снабдевање Уније енергијом, како када је реч о фосилним горивима тако и када је реч о електричној енергији из обновљивих извора. Због тога би Унија требало активније да се ангажује на унапређивању развоја енергетске инфраструктуре у овом региону. Што се тиче сектора нафте приоритет је реализација евро-азијског коридора који би омогућио директан приступ каспијској сировој нафти.¹⁷

Интеграција тржишта са суседним државама веома је значајна за унапређење енергетске безбедности Уније. Јачање енергетске сарадње са земљама у суседству и стварање интегрисаног енергетског тржишта подразумева усаглашавање правних прописа суседних земаља са европским законодавством. Унија има диференциран приступ који омогућава да се развију различити типови сарадње примерени сваком партнеру. На тај начин се тежи изградњи уравнотежених партнерстава која одражавају спремност суседних земаља да своје правне оквире приближе ЕУ. Земље Европске економске области (ЕЕА), укључујући Норвешку су већ део унутрашњег тржишта ЕУ. Када је реч о сарадњи са Швајцарском потребно је реализовати пуну интеграцију тржишта електричне енергије, а треба размотрити и проширење сарадње на друге области, попут обновљивих извора енергије и гаса. Унија настоји да интензивира енергетску сарадњу са земљама које су у процесу приступања ЕУ, као и са суседним земљама. За већину суседа ЕУ који су спремни да буду део европског енергетског система од кључног значаја је Уговор о Енергетској заједници. Он би требало да подстакне реформе енергетског сектора у земљама учесницима као и да подржи модернизацију њихових енергетских система и њихову потпуну интеграцију у законодавни оквир Уније. Турска ће ускоро бити повезана са електроенергетским системом Уније и као транзитна земља има стратешки значај за енергетску безбедност ЕУ. Напредак у преговорима о приступању Турске Споразуму о Енергетској заједници, као и у правцу отварања енергетског поглавља у приступним преговорима помогли би ближу сарадњу и успостављање оквира за транспорт гаса кроз Турску. Паралелно, Баку иницијатива и платформа енергетске безбедности Источног партнерства требало би да остану кључни оквири за регионални енергетски дијалог ЕУ и суседних земаља на истоку. Енергетска ситуација у јужном Медитерану захтева посебне мере. Очекује се да се ће се до 2020. потражња за енергентима у овом региону удвостручити.

¹⁷ Ibidem.

Потребне су реформе тржишта како би се подстакле инвестиције у чисте и ефикасне енергетске технологије. ЕУ је спремна да унапреди сарадњу са земљама јужног Медитерана у циљу развоја обновљивих извора енергије. Дакле, енергетска сарадња Уније са суседним земљама, како на југу тако и на истоку, део је далекосежног пројекта стварања пан-европског простора који би требало да допринесе диверсификацији снабдевања и енергетској безбедности.¹⁸

5) ЈАЧАЊЕ ПАРТНЕРСТВА ЗА СИГУРНУ, БЕЗБЕДНУ, ОДРЖИВУ И КОНКУРЕНТНУ ЕНЕРГИЈУ

Због сталног раста тражње за енергијом и пада домаће производње Унија све више зависи од увоза. У тим условима односи и партнерства ЕУ са снабдевачима, транзитним земљама, као и са индустријализованим и брзо растућим економијама од кључног су значаја за енергетску безбедност ЕУ. Односи и сарадња Уније и земаља које су кључни снабдевачи енергентима требало би да буду засновани на обострано корисном партнерству које одражава узајамну зависност. Русија је партнер од виталног значаја за сигурност европског снабдевања енергентима. Став Уније је да сарадња са Русијом у области енергената захтева нови правни основ. Према томе, преговори о новом основном споразуму ЕУ и Русије требало би да укључе питања приступа енергентима, мрежама и извозним тржиштима, заштите инвестиција, реципроцитета, као и спречавања криза у снабдевању.¹⁹ Норвешка која је са Унијом повезана преко Европске економске области, битан јој је партнер у широком спектру питања које се односе на енергетску политику у целини и сигурност снабдевања. После Руске Федерације, Норвешка је други највећи снабдевач природним гасом европског тржишта и један од најпоузданијих енергетских партнера ЕУ. Постоје могућности да се ово партнерство додатно побољша и прошири. Алжир је једна од првих десет земаља у свету када је реч о доказано највећим резервама природног гаса, а трећи највећи снабдевач ЕУ гасом. Осим тога, са 29 процената ова земља је највећи снабдевач европског тржишта течним природним гасом.²⁰ Исто тако, Унија је заинтересована за унапређење енергетске сарадње са Либијом и Саудијском Арабијом. ЕУ такође има добру сарадњу са ОПЕК-ом и већином њених чланица. Поред тога што настоји да ојача партнерство са традиционалним снабдевачима, Унија настоји да успостави дијалог са новим произвођачима. За диверсификацију снабдевања Уније енергентима веома су

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Alena Zieniewicz, "The External Dimension of the EU Energy Security", *op. cit.*, p. 211.

значајни централноазијски, каспијски и заливски региони, као и земље попут Бразила, Канаде, Венецуеле, Ирака и Нигерије, као и други произвођачи из Африке. Значај течног гаса за снабдевање Уније и његов утицај на глобално тржиште гаса захтева сарадњу са главним снабдевачима као што су Катар од кога ЕУ увози 16 процената и Тринадад и Тобаго од којих увози 11 процената течног природног гаса.²¹ Партнерство са *индустријализованим и брзо растућим економијама* такође је од великог значаја за енергетску безбедност ЕУ. Дијалог Уније са другим великим потрошачима енергије, како индустријализованим земљама тако и економијама у развоју, требало би да се усмери на стварање стабилног, поузданог и транспарентног глобалног енергетског тржишта, унапређење енергетске ефикасности и развој заједничких стандарда у циљу распоређивања чистих и ефикасних енергетских технологија. Став Уније је да би требало уложити и додатни напор како би се створила свеобухватна правна основа којом би се регулисали њени односи са снабдевачима и земљама транзита. Тако ЕУ настоји да са овим земаља закључи оквирне споразуме којим би се успоставила правила игре за енергетске односе засноване на једнаким основама и у складу са принципима међузависности, реципроцитета и солидарности. Дијалог који већ постоји са Кином, Русијом и САД нуди добре примере такве сарадње.²²

6) ПРОМОВИСАЊЕ ПОЛИТИКЕ УНИЈЕ ИЗВАН ЊЕНИХ ГРАНИЦА

Унија чини одлучне напоре да развије регионалну сарадњу, чији је кључни елемент усмерен на енергетску сигурност. Свеобухватан систем енергетских партнерстава ЕУ захтева диференцијацију и флексибилност у обиму и инструментима који су прилагођени свакој земљи понаособ. Унија је покренула иницијативе које се баве проблемом диверсификације снабдевања енергентима и унапређењем енергетске безбедности. Једна од најзначајнијих иницијатива за регионалну сарадњу у енергетском сектору је Енергетска заједница основана октобра 2005. Основни задатак Енергетске заједнице је да се унутрашње енергетско тржиште ЕУ прошири на југоисточну Европу и да допринесе енергетској безбедности снабдевања не само у Унији већ и шире.²³ Поред земаља које желе да се интегришу у унутрашње тржиште кроз

²¹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, On security of energy supply and international cooperation – “The EU Energy Policy: Engaging with Partners beyond Our Borders”, *op.cit.*

²² *Ibidem.*

²³ Alena Zieniewicz, “The External Dimension of the EU Energy Security”, *op. cit.*, p. 213.

Енергетску заједницу, препознају се земље које су партнери у интегрисаном унутрашњем тржишту пре свега суседне земље ЕУ и земље ван Енергетске заједнице почев од земаља снабдевача енергентима и транзитних земаља, преко кључних глобалних енергетских актера, до земаља у развоју.²⁴ За сваког од ових партнера, предлаже се примена одговарајућих инструмената који се бирају из реда постојећих законских и политичких инструмената. Средином 2014. године Унија је усвојила „Европску стратегију енергетске безбедности“ која, између осталог, предвиђа мере које би краткорочно требало да омогуће отпорност на повремене поремећаје у снабдевању енергијом, а дугорочно би требало да допринесу смањењу зависности од постојећих снабдевача енергентима и постојећих енергетских праваца.²⁵ Министри спољних послова ЕУ су јула 2015. у својим закључцима представили акциони план за енергетску дипломатију који би требало да спроводе Висока представница, Комисија и државе чланице. Он би требало да буде корак ка стварању предуслова да мере које се спроводе у области енергетике буду усклађене са спољнополитичким циљевима и основним вредностима Уније. У акционом плану се, између осталог, наводи да би реализацију циљева ЕУ у области енергетике требало подржати хармонизованим активностима на плану спољне и унутрашње енергетске политике које ће узети у обзир геополитичку реалност. Предлаже се рад у циљу унапређења постојећих и успостављања нових облика сарадње у области енергената са свим значајнијим државама или регионима произвођачима, транзитним земљама или регионима, земљама суседства, као и већим глобалним и регионалним стратешким партнерима. Приоритет акционог плана је и отварање нових праваца увоза енергената, пре свега, гаса и приступ новим изворима енергената. Када је реч о диверсификацији снабдевања акциони план наводи да би дипломатска подршка ЕУ требало да се фокусира, пре свега, на јужни гасни коридор. Поред тога, указује се на потенцијал региона јужног Кавказа и средње Азије, као и источног Средоземља, ширег региона Блиског истока. Такође, наводи се да би требало имати у виду значај нових извора енергије у Северној и Јужној Америци, Аустралији и Африци, укључујући течни гас.²⁶ Приликом планова о диверсификацији Унија би требало да узме у обзир све веће безбедносне ризике у земљама које су значајни произвођачи енергената, као што су

²⁴ Stephen Padgett, “Energy Co-operation in the Wider Europe: Institutionalizing Interdependence”, *op. cit.*, pp. 1065–1087.

²⁵ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, “European Energy Security Strategy”, 28.5.2014, COM(2014) 0330, Brussels.

²⁶ General Secretariat of the Council, “Council conclusions on energy diplomacy”, Brussels 20. 7. 2015, 10995/15, Интернет, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/07/20-fac-energy-diplomacy-conclusions/>.

различити облици екстремизма, оружани сукоби, економске и социјалне нестабилности и климатске промене.²⁷ Међутим, и даље се указује да на право држава чланица да одлуче о комбинацији извора енергије коју ће користити. У сваком случају акциони план предлаже да се уложи додатни напори како би Унија наступала јединствено на међународној сцени када је реч о важним енергетским питањима. Такође, указује се да би требало искористити постојеће спољнополитичке инструменте како би се у билатералним односима и у мултилатералним оквирима заштитили интереси ЕУ.²⁸

7) ИЗВОРИ

- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, On security of energy supply and international cooperation – “The EU Energy Policy: Engaging with Partners beyond Our Borders”, 7.9.2011 COM(2011) 539, Brussels.
- Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, “European Energy Security Strategy”, 28.5.2014, COM(2014) 0330, Brussels.
- General Secretariat of the Council, “Council conclusions on energy diplomacy”, Brussels 20. 7. 2015, 10995/15, Интернет, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/07/20-fac-energy-diplomacy-conclusions/>.

8) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Основни циљеви енергетске политике ЕУ су обезбеђивање сигурног и одрживог снабдевања енергентима по конкурентним условима. С обзиром да Унија у највећој мери зависи од увоза енергената питање њене енергетске безбедности постаје све важније и мора се посматрати у глобалном контексту. За Србију као земљу кандидата за приступ ЕУ, остваривање ових циљева може бити од виталног значаја јер је спровођење доследне и добро координисане спољне енергетске политике и у њеном интересу. Притом је од највећег значаја унапређење заједничког наступа држава чланица у њиховим односима са спољним партнерима у области енергетике. Спољна енергетска политика је такође неопходна за комплетирање унутрашњег енергетског тржишта које отвара могућности за партнерства који могу бити од интереса ЕУ, држава чланица и партнера Уније. Од времена када су због

²⁷ Luca Bergamaschi, “Europe’s thorny Energy Diplomacy”, Интернет, <http://www.euractiv.com/sections/energy/europes-thorny-energy-diplomacy-316815>.

²⁸ General Secretariat of the Council, “Council conclusions on energy diplomacy”, *op. cit.*

сукоба Русије и Украјине 2006. и 2009. наступили озбиљни проблеми у снабдевању Уније гасом учињено је много на смањењу броја држава чланица које зависе искључиво од једног снабдевача енергентима. Ипак, упркос одређеном напретку на јачању инфраструктуре и диверсификацији снабдевача, ЕУ је и даље осетљива на спољне енергетске шокове због чега је питање енергетске безбедности веома високо на политичкој агенди Европске уније. Спољна енергетска политика требало би да допринесе енергетској безбедности ЕУ као целине и сваке државе чланице појединачно. Она би требало би да омогући Унији и њеним државама чланицама да заштите како европске, тако и националне енергетске интересе и допринесу конкурентности европске индустрије. Заједничка спољна политика у енергетском сектору требало би да буде у складу са другим политикама Уније, као што су спољни односи, трговина, развој, проширење, конкуренција, као и заштита животне средине. Диверсификација извора снабдевања је од кључног значаја за осигурање енергетске безбедности ЕУ и један је од основних приоритета европске спољне енергетске политике. Осим тога, ЕУ настоји да води активнију спољну политику према садашњим и потенцијалним добављачима енергената, као и транзитним државама. Таква енергетска партнерства требало би да теже сарадњи која је обострано корисна за енергетске политике и шире односе Уније и релевантних партнерских земаља (укључујући и земље кандидате за приступ ЕУ, попут Србије и других земаља Западног Балкана). Овакав свеобухватан приступ требало би да обезбеди да напори на побољшању безбедности и одрживости снабдевања енергијом Уније буду у складу са развојем политичке и економске сарадње, која се заснива на, где год је то могуће, поштовању европских вредности.